

TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNUNUN ASLİ TÂBİİYETE MÜTEALLİK HÜKÜMLERİ (1)

Yazan :
Prof. Dr. Osman Fazıl BERKİ

GİRİŞ

Hukukî mahiyet ve şumulünde müelliflerin ittifak edemedikleri tâbiyet (uyrukluk), ya doğumla, veya sonradan herhangi bir sebeple iktisap edilir.

Doğumla ihraz edilen tâbiyete aslî, sonradan kazanılan tâbiyete de müktesep tâbiyet (kazanılmış uyrukluk) denilmektedir.

Biz bu etüdümüzde, yalnız aslî tabiiyet üzerinde duracak ve Türk Vatandaşlığı Kanununun bu husustaki hükümlerini inceliyeceğiz.

Aslî tâbiyetin izafesinde iki sistem mevcuttur. Bunlardan birisi, kan esasî "jus sanguinis", diğeri doğum yeri esasî, toprak esasî "Jus soli"dir.

Birinci esasa göre çocuk, nerede doğmuş olursa olsun, ana babasının veya bunlardan birinin tâbiyetini ihraz eder.

İkinci prensibe nazaran çocuk, ana babasının tâbiyeti ne olursa olsun, doğduğu memleketin tâbiyetini alır.

Şu izahattan anlaşılacağı üzere, kan esasında rol oynayan unsur neseb, toprak esasında ise doğum yeridir.

Kan esasını müdafaa edenler, bunun meşruiyet ve doğruluğunun, insanlar arasında müşterek fikir ve duygunun yaratıcısı olan âile terbiyesinde bulunduğunu iddia ederler.

(1) Bibliyografya : Mustafa Reşit Belgesay, Türk Vatandaşlığı Kanunu şerhi 1929; Osman Fâzıl Berki, Devletler Hususî Hukuku 1949; Şakir Berki, La Nationalité des enfants illégitimes dans le Droit International privé la Turquie, thèse, Fribourg 1945; Kemâlettin Birsen, Devletler Hususî Hukuku, I. Cilt; Suphi Nuri İleri, Yasaların Çatışması, 1934; Maury, Devletler Hususî Hukukuna âit bazı meseleler 1948; Paul de la Parabelle, de la notionalité d'origine (Nationalité dans la science sociale et dans le droit contemporain, p. 209 etss); Muammer Raşit Seviğ, Devletler Hususî Hukuku 2. Bası; 1947; Osman Nuri Uman, Türk Vatandaşlığı Hukuku, (Hukukî İlimler Mecmuası 1928 No. 4.28. s. 1057); Abdülhak Kemal Yörük, Amelî ve Nazarî Devletler Hususî Hukuku 1937; Sauser-Hall, La nationalité et naturalisation en droit Suisse (Clunet 1917); Tevfik Kâmil, Hukuku Düvelî Hususîye 1927.

Toprak esasına taraftar olanlar ise, bir memlekette doğmuş olan kimsenin, normal olarak bu memlekette yaşayacağını, bu memleket sâkinlerinin âdetleriyle itiyadlarını, görüş ve duyuş tarzlarını benimseyeceğini, onlara benzeyeceğini ve onların teşkil ettiği gruba katılacağını ileri sürmektedirler.

Bu suretle kan ve toprak esasları, bazı fer'î düşüncelerin farklı incelikler gösterdiği temel bir prensip olup "jus educations"ın ancak birer görünüşünden ibaret bulunmaktadır. Bu fer'î düşünceler, kan esası için, şayet moral ve psikolojik temayüllerin irsen intikal ettiğine inanılırsa, ırk düşüncesi, toprak esası hususunda yalnız doğum yeri devleti, ferdi fiilen hükmü altında bulundurup ona iradesini kabul ettirebildiği için âmme iktidarı düşüncesidir. Bu iki sistemin farkı, toprak esasında muhit ve kan esasında âileye raptedilen ve hâkim bir durumda olduğu tahmin edilen terbiye faktörüne bağlıdır.

• Şu noktaya işaret etmeliyiz ki, umumî surette bu iki unsurdan hangisinin tefevvuk edeceğini söylemek imkânsızdır. Her şey halin şartlarına ve fertlere tâbidir. Bu sahada ancak ampirik hal suretleri mevcuttur. Her devlet, kendi menfaatlerini göz önünde tutarak, aslı tâbiyeti alâkadar eden kaideleri serbestçe tayin eder. Mesele daha ziyade siyasi bir mahiyet arz etmektedir (1). Bu itibarla, hal sureti zaman ve mekâna göre değişebilir.

1 Ocak 1929 da yürürlüğe giren 18 Mayıs 1928 tarih ve 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, bazı memleketlerde olduğu gibi, "Jus sanguinis"i esas olarak almakta, "Jus soli"ye fer'î bir mahiyet izafe eylemiş bulunmaktadır.

§ 1 — Kan Esası

Vatandaşlık Kanunu ihtirazî bir kayıt ihtiva etmeksizin, gerek nesebi sahih ve gerek nesebi gayri sahih çocuklara, kan esasına müsteniden tâbiyet vermektedir. Kanunun ihtiva ettiği hükümleri nazara alarak vaziyeti tetkik edelim.

1 — Nesebi sahih olan çocuklar.

Türk Vatandaşlığı Kanunu 1. maddesinde, sahih nesebli çocukların kan esasına göre tâbiyetini tayin etmektedir. Bu madde aynen şöyledir :

(1) Maury, Devletler Hususî Hukukuna ait bazı meseleler, 1948. S. 23 - 24

“Bir Türk baba veya ananın, Türkiyede veya ecnebî bir memlekette doğan çocukları Türktür”(1).

Bu maddeye nazaran, çocuğun Türk tâbiyetinde sayılabilmesi için altı hal mevcuttur. Yani çocuk altı halde, Türk vatandaşı addolunur.

1 — Türk ana, Türk babanın yabancı memleketlerde doğan çocukları.

2 — Türk ana, Türk babanın Türkiyede doğan çocukları.

3 — Türk ana, yabancı babanın Türkiyede doğan çocukları.

4 — Türk ana, yabancı babanın yabancı memlekette doğan çocukları.

5 — Ecnebî ana, Türk babanın Türkiyede doğan çocukları.

6 — Ecnebi ana, Türk babanın yabancı memlekette doğan çocukları.

Bu ihtimaller, mesele kan esasına dayandığı ve doğum yeri ehemmiyeti haiz olmadığı cihetle, doğum yeri nazara alınmaksızın ana ve babanın tâbiyeti bakımından üçe irca edilebilir.

1 — Türk ana babanın çocukları Türktür.

2 — Türk babanın çocukları Türktür.

3 — Türk ananın çocukları Türktür.

Bu ihtimalleri birer birer tetkik edelim.

1 — Ana babanın Türk olması hali : Ana ve babanın Türk tâbiyetinde olması muhtelif şekillerde kendini gösterir:

a — Evlenme zamanında her ikisi Türk tâbiyetinde olabilirler.

b — Evlenme akdi yapılmadan evvel koca Türk, karı yabancı tâbiyetinde iken, karı 13. madde gereğince Türk tâbiyetini iktisabetmiş olabilir.

c — Karı Türk tabiiyetindedir. Koca yabancı tabiiyeti haiz iken, telik edilerek Türk tâbiyetine geçmiş olabilir.

d — Yabancı karı ve koca beraberce Türk tâbiyetini almış olabilirler.

2 — Babanın Türk tâbiyetinde olması hali.

Yalnız babanın Türk tâbiyetinde olması şu hallerde kendini gösterir :

a — Karı koca evlendikleri zaman Türk iken karı, Vatandaşlık Kanununun 7 nci maddesi mucibince müsaade ile Türk tâbiyetinden çıkmış olabilir.

(1) Türk Vatandaşlığı Kanunundan evvel yürürlükte olan 1869 tarihli Tâbiyeti Osmaniye Kanunu da aynı esası kabul ediyordu. Filhakika. adı geçen Kanunun 1. maddesi şu hükmü muhtevirdir: “Valideyni veyahut yalnız validi tâbiyeti devleti aliyyede bulunduğu halde tevellüt eden şahıs Devleti âliye tebaasından maduttur.”

b — Karı, 9 ve 10 uncu maddeler gereğince Türk vatandaşlığından ıskatı mucip sebeplerden birile ıskat edilmiş olabilir.

c — Karı koca evlendikleri zaman yabancı tâbiyetinde iken koca, Vatandaşlık Kanununun 5-6. madde hükümlerinden istifade ederek telsik suretile Türk tâbiyetini almış olabilir. Hukukumuzda, kocanın telsiki karının tâbiyetinde tebeddülü mucip olmadığından kadın, yabancılığı muhafazaya devam eder.

d — Koca, Vatandaşlık Kanununun 3. maddesinden istifade etmek suretiyle Türk Vatandaşlığını almış olabilir.

e — Karı evlendiği zaman yabancı, kocası Türk tabiiyetindedir. Vatandaşlık Kanununun 13. maddesi gereğince Türkle evlenen yabancı kadınlar, Türk tâbiyetini iktisab ederler. Ancak, evliliğin zevalinden itibaren üç sene içinde karı tâbiyeti asliyesine rücu edebileceğinden bu hıyar hakkını kullanarak aslı tâbiyetine rücu etmiştir .

3 — Ananın Türk tâbiyetinde olması hâli :

a — Karı evlendiği zaman Türktür. Yabancı bir erkekle evlenmiş olması, Vatandaşlık Kanununun 13. maddesinin ikinci fıkrası gereğince Türk uyrukluğundan çıkmasını mucip olmamıştır.

b — Evlendiği zaman karı, yabancı iken sonra telsik yoluyla Türk uyrukluğunu almış olabilir.

Anaya izafetle çocuğa tâbiyet verme esası, kadınla erkeğin mu-savvatı prensibinden doğan müterekki bir sistem (1) olmakla beraber, bu sistemi kabul eden memleketler pek mahdüt olduğu cihetle, tâbiyet ihtilâflarının doğumuna sebep olacağı aşikârdır.

Burada Türk hukukçuları arasında ihtilâflı olan bir mesele üzerinde durmak lâzımdır.

Anayasanın 88 inci maddesi şöyle bir hüküm ihtiva etmektedir :

“Türkiyede Din ve Irk ayırt edilmeksizin Vatandaşlık bakımından herkese Türk denir”.

Türkiyede veya Türkiyenin dışında bir Türk babadan gelen, yahut Türkiyede yerleşmiş bir yabancı babadan Türkiyede dünyaya gelip de memleket içinde oturan ve erginlik yaşına vardığında resmî olarak Türk Vatandaşlığı isteyen yahut Vatandaşlık Kanunu gereğince Türklüğe kabul olunan herkes Türktür, Türklük sıfatının kaybı kanunda yazılı hal-lerde olur.

(1) Muammer Raşit Seviğ, adı geçen eseri, C. I. s. 39.

Sayın Osman Nuri, "Teşkilâtı Esasiye Kanununun, Türk Vatandaşlığı sıfatının nesil itibariyle nasıl istihsal edileceğini gösteren bir maddesi Teşkilâtı Esasiye Kanunundan gayri diğer herhangi bir kanun ile tâdil olunamaz kanaatindeyiz" (1) demek suretiyle Vatandaşlık Kanununun birinci maddesindeki Türk anadan doğan çocuğun Türk addedilmesine dair olan hükmünü mezkûr 88 inci madde hükmüne muhalif bulunmaktadır.

Profesör Abdülhak Kemal Yörük de bu noktâi nazara iştirâk etmektedir (2).

Buna mukabil, Profesör Mustafa Reşit Belgesay "Teşkilâtı Esasiye Kanunu, Türk babanın sulbünden gelen çocukların Türk Vatandaşı addolunamayacaklarını beyan etmediği için, bize göre, Vatandaşlık Kanununun birinci maddesiyle mezkûr kanun arasında mübâyenet yoktur" diyerek muhalif fikir dermeyen ediyor (3).

Profesör Muammer Raşit Seviğ, aynı fikre iltihak ediyor ve diyor ki : "Profesör Mustafa Reşit Belgesay'n dediği veçhile her iki kanunun maddeleri arasında münafat yoktur. Bahusus ki, esas teşkilât kanununun 88. maddesi Vatandaşlık Kanununa, dilediği ferdi Türklüğe kabul hususunda salâhiyet vererek Vatanadaşlık Kanunu mucibince Türklüğe kabul edilen kimseleri Türk tanıdığını sarahaten beyan etmiştir (4).

"Türklüğe kabul" ibaresi, iki madde hükmü arasında mübâyenet ihtimalini ortadan kaldırmağa kâfidir fikrindeyiz. Bunu, geniş mânada anlamak ve yalnız telsike hasretmemek icabeder.

Ana babanın veya bunlardan birinin Türk tâbiyyetinde olması halinde çocuk da kan esasına müsteniden Türk vatandaşlığını alır. Çocuğun yabancı bir memlekette doğmuş olması dolayısıyla o memleketin kabul ettiği doğum yeri esası mucibince, veya yabancı anadan veyahut babadan doğması hasebile ananın veya babanın mensup olduğu devlet kanununu tatbik eylediği kan esasası prensibi gereğince yabancı addedilmesinin Türk Hukuku bakımından ehemmiyeti yoktur.

Ana veya baba ne vakit Türk tâbiyyetinde olmalıdır?

(1) Osman Nuri, Adı geçen makale (Hukukî İlimler Mecmuası, sene 3, 1928, s. 1057.

(2) Abdülhak Kemâl Yörük, Amelî ve Nazarî Devletler Hususî Hukuku, kitap 1. S. 101; aynı mealde, La Nationalité en Droit Turc (Répertoire de Droit International, t. IX, p. 785, No. 6).

(3) Mustafa Reşit, Türk Vatandaşlık Kanunu Şerhi, s. 11.

(4) Muammer Raşit Seviğ, adı geçen eser, c. I, S. 39, not. 4.

Çocuğa, kan esasına müsteniden tâbiyet vermede ana rahmine düş-tüğü zamana mı, yoksa doğduğu tarihe mi itibar edilecektir?

Bu mesele üzerinde müellifler ittifak edememişlerdir.

Müelliflerin bir kısmı, çocuğun ana karnına düşmesinden itibaren tâbiyetini tayin etmek lâzımgeldiği mütalâasında bulunmaktadır. Bu müelliflere göre, bir kadın gebe kaldıktan sonra kocası ölüp de başka bir tâbiyette olan bir erkekle evlense doğuracağı çocuk müteveffa kocasının tâbiyetinde sayılmak icabeder.

Diğer bir kısım müellifler ise, ana rahmine düşme zamanını tamamen tayin etmek zor olduğundan hemen âni mûteâkiben ananın başka biriyle evlenmesi ihtimalini gözönünde tutarak çocuğun babası kim olduğunu tesbit etmek müşkül olacağı mütalaasıyla bunun, eski kocasının mensup olduğu Devlet tâbiyetinde addolunması caiz olmayacağı fikrinde dirler.

Tâbiyeti Osmaniye Kanunu "valideyni veyahut yalnız validi tâbiyeti devleti âliyyede bulunduğu halde tevellüt eden eşhas" demekle, bu ikinci fikri terviç ediyor.

Vatandaşlık Kanunu, Tabiiyeti Osmaniye Kanunu gibi, doğum ânına ehemmiyet vermiş bulunmakta, bu hususta münakaşa ihtimâlini bertaraf etmiş olmaktadır.

Vatandaşlık Kanuna göre çocuğun, Türk addedilmesi için, doğum tarihine bakmak lâzım ve kâfidir. Eğer o tarihte, ne anası ne de babası Türk idiyse, çocuk Türk tâbiyetini hâiz değildir.

Doğum zamanında anası veya babası veya bunlardan birisi Türk ise çocuk da Türk tâbiyetindedir.

Şu hâle nazaran, doğumdan evvel ana ve babası yabancı olup da doğum zamanında bunların her ikisinin veyahut yalnız birinin Türk tâbiyetini iktisap etmiş olması, çocuğun Türk tâbiyetini almasını icabet-tirir.

Doğumdan evvel Türk tâbiyetinde olan ana baba, doğum zamanında yabancı bir devlet tâbiyetine geçmiş ise, çocuk da yabancı tâbiyetini alır.

Baba çocuğun doğumundan evvel ölmüş ise (enfant posthum) çocuk yine Türk tâbiyetinde sayılmak lâzımgelir. Zira, baba Türk olarak ölmüştür. Vatandaşlık Kanunumuzun aradığı, çocuğun doğduğu tarihte Türk olan ababsının sağ olup olmaması değildir (1).

(1) Muammer Raşit Sevig, adı geçen eser, c. I, S. 40; Tevfik Kâmil, Hukuku Düveli Hususiye, S. 32.

II. Evlilik dışında doğan çocuklar.

Türk Vatandaşlığı Kanunu, evlilik harici doğan çocuklara da Kanununa müsteniden Türk tâbiyetini vermektedir. Filhakika, mezkûr kanunun 2. maddesinin C bendinde şu hükme tesadüf etmekteyiz : "Türkiyede veya ecebî memleketlerde evlilik haricinde Türk anadan doğan veya Türk babadan olan çocuklar Türk vatandaşlarıdır."

Bu maddenin muhtevi olduğu hüküm, evlilik haricinde doğan çocukların tâbiyetine taallük eylemekte olmasına göre, Medenî Kanunumuzun evlilik dışında doğan çocuklar hakkında sevkettiği hükümlere tevfikan mevzuu iki bakımdan incelemek yerinde olacaktır.

1 — Ana bakımından.

2. madde sarahatına nazaran, Türk anadan evlilik harici doğan çocuk Türktür.

Medenî Kanununun 290 inci maddesinin hükmü mucibince, gayri sahih nesebli çocuğun anası, doğuran kadındır.

Bu maddeden de anlaşılacağı gibi, hukukî analık, tâbii analıkla taayyün etmekte, başka bir tabirle, çocuğu anasına bağlayan bağ doğumla sabit olmaktadır. Binaenaleyh, ana bakımından tâbiyetin tâyini için ne nesebin tashihine, ne tanımaya ve ne de hâkimin hükmüne lüzum vardır.

2 — Baba bakımından.

Meselenin, baba bakımından incelenmesinde iki halin nazarı itibara alınması gerekir.

A — Ananın Türk olması hali : Ana Türk tabiiyetinde bulunmakta ise, mesele yoktur. Çocuk, babası Türk olsun, olmasın, Türk tâbiyetini hâizdir.

B — Ananın yabancı olması hâli : Ana Yabancı Devlet tâbiyetinde bulunduğu takdirde, çocuğun Türk babasının tâbiyetini alabilmesi için, babaya nisbeti tanıma, veya babalık hükmü, veyahut nesebin tashihi suretiyle taayyün etmiş olmalıdır.

Şimdi bu hususları ayrı ayrı gözden geçirelim.

TANIMA : Medenî Kanununun 291 inci maddesine göre, evlilik haricinde doğan çocuk babası tarafından veya babasının vefatı veya temyiz kudretinden daimî mahrumiyeti hâlinde babasının babası tarafından tanınabilir. Tanıma, resmi senet veya ölüme bağlı tasarrufla olur. Keyfiyet tanınan kimsenin mukayyet bulunduğu mahallin nüfus memuruna bildirilir. Aynı kanununun 292 nci maddesi hükmüne nazaran, birbirleriyle ev-

lenmeleri memnu olanların çocukları “enfant incestueux” veya evli erkek ve kadının zinasından doğan çocuklar “enfant adulterin” tanınmaz.

Kanunun tâyin ve tesbit ettiği şekilde yapılmış olan tanıma, çocuğun otomatik olarak Türk tâbiyetini almasını mucip olur. Başka bir deyimle, tanıma neticesinde çocuk şayet iktisap etmiş ise, haiz olduğu yabancı anasının tâbiyetini kaybederek Türk vatandaşlığını kazanır. Eğer, çocuğun anaya olan nisbeti taayyün etmemiş ise, tâbiyetsizlikten kurtularak Türk Vatandaşlığını alır.

Evlenmeleri memnu olanlardan doğan veya zina mahsulü olan çocuk tanınmayacağına göre, anasının tâbiyetinde kalır. Burada şu noktayı belirtmek lâzımgelir ki, ananın mensup olduğu Devlet Kanununa nazaran hukukî analık, doğumla tahakkuk etmediği takdirde, çocuk tabiiyetsiz olur. Meğer ki, Türkiyede doğmuş olsun. Bu takdirde toprak esası mucibince Türk uyruklüğünü iktisabeder ki bunu ileride bahis mevzuu edeceğiz.

Tanıma babanın babası tarafından yapıldığı takdirde, çocuk babasının tâbiyetini mi yoksa, büyük babasının tâbiyetini mi alacaktır?

Büyük baba ile baba aynı tâbiyette ise mesele yoktur. Aynı tâbiyeti hâiz ise, kanaatimizce yine babasının tâbiyetini iktisabetmesi lâzımgelir. Çünkü büyük baba tanımayı oğlu namına yapmaktadır.

HAKİMİN HÜKMÜ İLE BABALIĞIN TAHAKKUKU — Medenî Kanununun 295 inci maddesi mucibince, evlilik hâricinde doğan çocuğun anası, babasının tayini için dâva ikame edebilir. Çocuk da bu hakkı haizdir. Dâva baba veya mirasçıları aleyhine açılır.

Aynı kanunun 310 uncu maddesine göre, müddeaaaleyh anaya evlenme vadettiği veya cinsî münasebet bir cürüm veya nüfuzu sui istimal teşkil eylediği takdirde, müddeinin talebi üzerine hâkim onun babalığına hükmeder.

Münasebeti cinsiye zaamında müddeaaaleyh evli ise, hâkim babalığa hükmedemez.

Ananın gebe kaldığı zaman iffetsizlik ile melûf olduğu sabit olursa babalık dâvası reddolunur.

Bütün bu hükümlerden anlaşılacağı üzere, babalığa şahsî neticeleriyle hükümlendiği takdirde, hısımlık rabitası doğar, ve evlilik dışında doğmuş olan çocuk babasına nisbet edilir. Bu itibarla, babalık hükmünün hakikî mânâsı, bütün şahsî neticeleriyle verilen hükümdür. Babalığa yalnız nakdî tediyyata müteallik olarak hüküm verilmiş ise, baba ile çocuk arasında evlilik dışı hısımlık doğmaz.

NESEBİN TASHİHİ : Nesebin tashihi, evlilik dışında doğan çocukları sahih nesebli kılan bir müessesedir (1).

Hukukumuzda nesebin tashihini üçe ayırmak mümkündür. Bunlardan ikisi, Medenî kanunumuzda mündemiçtir. Biri de son zamanlarda çıkartılan bazı kanunlarla ihdas edilmiştir.

Medenî kanuna göre, evlilik dışında doğan çocukların nesebi ya ana babalarının evlenmesiyle "legitimatio per subsequens matrimonium" veya hâkimin hükmiyle "legitimation par autorité de justice" tashih olunur.

Filhakika, adı geçen kanunun 247 nci maddesi aynen şu hükmü ihtiva etmektedir :

"Evlilik haricinde doğan çocukların nesebi, ana babalarının birbirleriyle evlenmesi ile kendiliğinden sahih olur".

229 uncu madde ise şu hükmü sevk ediyor :

"Birbirleriyle evlenmeyi vadedip de birinin vefatı veya evlenme ehliyetinin zevali sebeble evlenemeyen ana babadan olan çocukların nesebi hâkim tarafından tashih olunur".

Üçüncü şekle gelince : İslâm Hukukuna dayanan ve kökleri uzun asırlardanberi içtimaî bünyede derinleşmiş olan poligami esasının, Medenî Kanunun sarîh hükümlerine rağmen imam nikâhı ile bazan da serbest birleşmelerle devam etmesi nesebi sahih olmayan çocukların miktarının çoğalmasını mucip olmuş (2), büyük bir ekseriyetin meşrû saydığı çocukları gayri meşrû addetmek doğru olamayacağından kanun vazii nesebin idarî yol ile tashihine imkân vermeyi zarurî görmüştür.

Şimdiye kadar, bu hususta üç kanun neşrolundu. Bu kanunlar, teferruata taallük eden bazı hükümleri müstesna, aynı esasla muhtevidir. Bu itibarla biz 7.2.1950 de neşrolunup aynı tarihte yürürlüğe girmiş bulunan sonuncu kanunun hükümlerini kısaca belirtmeğe çalışacağız.

Bu kanunun 1. maddesine nazaran, Türk Medenî Kanununun yürürlüğe girdiği 4 Ekim 1926 tarihinden bu kanunun yayımı tarihine kadar evlendirme memuru önünde yapılmış bir bağta dayanmıyarak birleşip karı koca halinde yaşamış ve evlenmelerine Türk Medenî Kanununun

(1) Nesebin tashihinden sahih nesebli çocuklar kısmında bahsetmek daha doğru gibi görünürse de, burada evlilik dışında doğan çocuklar bahis konusu olduğundan bu kısımda tetkiki daha muvafık olur, kanaatindeyiz.

(2) Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Aile Hukuku, 2. bası. C. II. S. 297.

92 nci maddesine göre bir engel bulunmamış olanlardan çocuk olduğu takdirde, bu birleşmeler evlenme suretile ve bunlardan doğan çocuklarda nesebi sahih olarak kadın ve erkeğe izafe ile tescil edilir.

Evli bir erkekle evli olmıyan bir kadının yukarıda yazıldığı gibi yaşayışından doğmuş olan çocuklar da nesebi sahih olarak kadın ve erkeğe izafe ile tescil edilir. Ancak bu kadınla erkeğin birleşmeleri evlenme suretile tesciledilemez.

Karı koca gibi yaşamaları ölüm ve ayrılık gibi sebeplerle devam etmemiş olanların karı koca halinde yaşadıkları zaman doğmuş olan çocukları dahi yukarıdaki hükümlere göre nesebi sahih olarak ana ve babalarının adları gösterilerek tescil olunur.

Kanunun 2. maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir: "Bu kanunun yayımından önceki birleşmelerden kanunun yayımı tarihinden başlayarak 300 gün içinde doğan çocuklarla ana ve babaları hakkında 1. madde hükmü uygulanır.

4. maddeye nazaran, Türk Medenî Kanununun yürürlüğe girmesinden önce boşandıkları halde boşanmaları nüfus kütüğüne tescil edilmemiş olan karı koca sulh yargıcı önünde bu hususu müştereken beyan suretile tesbit ettirdikleri ve bunların birinci maddede yazılı olduğu şekilde başka kadın veya erkekle birleşmelerinden çocukları bulunduğu takdirde haklarında mezkûr madde hükmü uygulanır.

Yapılacak tescil işlemleri için bu kanunun yayımı tarihinden itibaren üç yıl içinde istemde bulunulması lâzımdır.

Çocuğun nesebi gerek evlenme (1) ve gerek hâkimin hükmü ve idarî yol ile tashih edilmiş olsun, çocuk Türk tâbiyetinde olan babasının Vatandaşlığını iktisabedecektir.

Tanıma, hâkimin hükmüyle babalığı tahakkuku, nesebin tashihi, tâbiyet bakımından mekablîne şâmil midir; başka bir deyimle, çocuğu, bu muamelelerin vukuundan mı, yoksa doğumdan itibaren mi Türk saymak icabedecektir?

Kanunumuz bu hususta sarîh bir hüküm ihtiva eylememektedir. Burada aslî tâbiyet bahis mevzuu olduğuna ve bu da doğumla iktisap edildiğine nazaran, çocuğun doğum tarihinden itibaren Türk addolunması yerinde olur kanaatindeyiz (2).

(1) Nesep, evlenme ile tashih edildiği takdirde, Kadın Vatandaşlık Kanununun 13. maddesi mucibince Türk kocasının tâbiyetini iktisap edecektir.

(2) Muammer Raşit Seviğ, adı geçen eser; C. I. s. 46; Aksi Fikir, Sauser - Hall, adı geçen makale (Clunet, 1917, s. 1263).

§ 2. — TOPRAK ESASI

Vatandaşlık kanunu, fer'i olarak kabul ettiği "jus soli" ye 2. maddesinin A ve B bendleriyle, 4. maddesinde yer vermiş bulunmaktadır. Bu hususta sevk edilmiş olan hükümlere göre, bir şahsa toprak esasına müsteniden tâbiyet izafe edebilmek için, tahakkuku icabeden ilk şart, onun Türkiyede doğmuş olması keyfiyetidir. Şuna hemen işaret edelim ki, mücerret Türkiyede doğmuş olmak, doğum yeri esas gereğince tâbiyet izafesini tazammun etmez. Diğer bazı şartların da, tahakkuk ve bu müşterek şarta inzimam etmesi icabeder.

Yukarıda zikri geçen maddelere göre, Türkiyede doğan bir çocuğa toprak esasını mucibince tâbiyet izafesinde üç hal mevcuttur.

I — Anası babası belli olmayan çocuklar.

Kanunun 2. maddesinin A bendi aynen şu hükmü ihtiva eylemektedir.

"Türkiyede doğubda anası babası belli olmayan çocuklar Türk vatandaşlarıdır."

Bu hükümden anlaşılacağı üzere çocuğa, Türk tabiiyetinin verilebilmesi için, ana babasının belli olmaması lâzımdır. Bu itibarla, burada her şeyden evvel "ana babası belli olmayan" tabiri üzerinde durmak gerekmektedir. Bundan, yalnız terkedilmiş, sokağa atılmış çocuklar anlaşılacak lâzımgelir. Ana babası hukuken belli olmayan, yani anababasına nisbeti taayyün eylemeyen çocuklar da ana babası belli olmayan çocuklar kategorisine girer.

Burada şu ihtimallerle karşılaşabiliriz.

1 — Ana baba yabancıdır.

2 — Baba Türk, ana yabancıdır.

Birinci ihtimalde, ana babanın kanunlarına nazaran analık ve babalık tanıma veya başka bir muâmele ile taayyün eylemektedir. Bu muamelelerden biri vaki olmadıkça, ana baba hukukan belli olamaz.

İkinci ihtimal de, Ana yabancı, baba Türk olabilir. Türk baba çocuğunu tanımadıkça veya babalık hâkimin hükmü veyahut nesebin tashihi yoluyla tahakkuk etmedikçe, çocuğun babası belli değil demektir. Ana yabancı olur ve mensup olduğu Devlet kanununa göre analık hukukunu analığı tevhit etmez ise çocuğun anası hukukî bakımdan belli değil demektir. Ana Türk olsa idi, çocuk kan esasını mucibince Türk olacaktı. Çünkü hukukumuzda nesebi gayri sahih olan çocuğun anası doğuran kadındır.

Türk kanun vazı Türkiyede doğup da anası babası belli olmayan çocuklara Türk tabiiyeti vermekle vatansızlığın önüne geçmiş oluyor.

Zira bu gibi çocuklara, ana babalarının belli olmaması sebebiyle kan esasına müsteniden tâbiyet izafesi mümkün olmayacak ve bunlar tabiiyet-siz olacaklardı. Bu itibarla bu hükmü yerinde bir hüküm olarak kabul etmek lâzımdır.

II — Anası babası veya bunlardan birisi vatansız olan çocuklar.

2. maddenin B bendi şu hükmü sevk ediyor:

“Türkiyede doğup da anası babası veya bunlardan birisi vatansız olan çocuklar Türk vatandaşlır.”

Bu hükme göre, yalnız ana babası vatansız olan çocuklar değil, aynı zamanda anası veya babası vatansız olan çocuklar da toprak esası mucibince Türk tâbiyetinde sayılmaktadırlar.

Ana babası haymatlos olduğu takdirde çocuğa, kan esasına müsteniden tâbiyet izafesi mümkün olamayacağından Toprak esasına göre vatandaşlık vermek doğrudur. Aksi takdirde, çocuk vatansız olurdu. Bu hüküm ile kanun vazı, her ferdin bir tâbiyeti olması hakkındaki prensibi teyit etmiş oluyor. Türk kanun vazınının kabul eylemiş olduğu bu hal sureti, herhangi bir tâbiyet ihtilâfına mahal vermeyecek mahiyettedir. Ancak ikinci halde, yani ana babadan birinin vatansız olması halinde de çocuğa toprak esası mucibince Türk tabiiyetini izafe etmek, icabî tâbiyet ihtilâflarının, başka bir tâbirle çifte tabiiyetin doğumuna sebebiyet verebilecek mahiyette bir hüküm olması itibariyle pek de doğru olmasa gerektir. (1).

Bu sebeple icabî tabiiyet ihtilâfını önlemek için bu hal suretini ancak ana babadan birinin tâbiyetinin çocuğa “jure sanguinis” intikal etmemiş olduğu takdirde kabul etmek daha müreccah olurdu. (2).

III — Türkiyede doğan ecnebilerin çocukları:

Vatandaşlık Kanununun 4 üncü maddesi şu hükmü ihtiva ediyor.

1 Ocak 1929 tarihinden itibaren Türkiyede doğan ecnebilerin Türkiyede doğan çocukları Türktür.

Bu gibiler sinni rüste varduktan itibaren 6 ay içinde ana ve babalarının tabiiyetlerini ihtiyar edebilirler. Bu takdirde haklarında 8. maddede tatbik edilir. Ecnebî Sefir ve Sefaret memur ve Ateşeleriyle mensup oldukları Devlet tâbiyetini haiz olan meslekten yetişme Konsolos ve Konsolosluk memurlarının çocukları bu madde hükmünden müstesnadır.”

Bu maddenin ihtiva ettiği hükme nazaran Türk tâbiyetinde addolunabilmek için şu şartların mevcudiyeti lâzımdır:

(1) Aynı fikir Abdülhak Kemâl Yörük, adı geçen eser, kitap I. S. 112 Mustafa Reşit Belgesay, adı geçen eser, S. 14; Kemâlettin Birsen, adı geçen eser, S. 29; Aynı fikir: Muammer Raşit Seviğ, adı geçen eser, S. I. s. 49.

(2) Maury, adı geçen eser, s. 25.

1 — Çocuğun ana babasının veya bunlardan birinin 1 Ocak 1929 dan sonra Türkiyede doğmuş olması.

2 — Çocuğun Türkiyede doğmuş olması.

Bu şartlar da gösteriyor ki, bu madde hükmüne nazaran çocuğun Türk tâbiyetini iktisabedebilmesi için muzaaf bir doğuş bahis mevzuudur.

Bu muzaaf doğuştan ailenin ayrı nesillere mensup iki şahsın millî ülke üzerinde doğmasından vazı kanun bu ailenin muhtemel olarak memlekette yerleşmiş bulunduğu, Binaenaleyh Türk muhitinin çocuk üzerinde tesir icra eyleyeceği ve çocuğun bu muhit tarafından temsil edileceği neticesini çıkarıyor. (1).

Bu şartların mevcudiyeti takdirinde çocuk otomatik olarak Türk tâbiyetini ihraz eder.

1 Ocak 1929 dan itibaren Türkiyede doğan çocuklar sahih nesebli olabilecekleri gibi, evlilik dışında da doğmuş olabilirler. Ancak burada doğmuş olan çocuk, ana babanın kanununa nazaran ne anasına ne de babasına nisbet edilemezse anası babası belli olmayan çocuklar hakkındaki hüküm tatbik olunur. Binaenaleyh bu gibi çocuklar 4 üncü maddenin bahsetmiş olduğu hıyar hakkını kullanamazlar. Zira, ana babalarının tâbiyetlerini alabilmeleri için onlara olan nisbetlerinin tahakkuk etmiş olması lâzımdır.

Toprak esasına müsteniden bu şekilde tâbiyet izafesinin istisnası mevcuttur. Filhakika, bahis konusu olan maddenin son fıkrası hükmünden Ecnebi Sefir ve Sefaret memur ve Ateşelerle mensup oldukları Devlet tâbiyetini hâiz olan meslekten yetişme konsolos ve konsolosluk memurlarının çocukları bu madde hükmünden müstesnadır.

Bu esas beynelmilel bir mücamele kaidesinin teyidinden başka bir şey değildir. Nitekim, 1930 tarihli La Haye mukavelesinin ikinci maddesiyle bu prensip kabul edilmiş bulunmaktadır.

4. madde hükmü gereğince Türk tâbiyetini iktisabedenlere kanun bir hıyar hakkı tanımıştır. Bu hıyar hakkının, çocuğun Türk Hukukuna göre sinni rüşte vasıl olmasından itibaren 6 ay içinde kullanılması lâzımdır. Bu hakkı hıyarlarını, ancak ana babalarının mensup olduğu devlet lehine kullanırlar. Hakkı hıyarın kullanılması otomatik neticeler doğurur. Şu veya bu makamın müsaadesine lüzum yoktur.

Hakkı hıyarlarını kullanmış olan çocuklar, Vatandaşlık Kanununun

(1) Maury, Adı geçen eser, S. 26.

8 inci maddesi mucibince hakkı hıyarlarını kullandıkları tarihten itibaren bir sene içinde Türkiyeyi terke ve ikametgâh ve merkez muâmelelerini Türkiye hâricine nakle ve mallarını tasfiyeye mecburdurlar.

Bu müddet içinde Türkiyeyi terk ve mallarını tasfiye eylememiş olanlar hudud hâricine çıkarılarak tasfiye muâmelesi hükümetçe yapılır.

Vatandaşlık Kanununun 8 inci maddesi son fıkrasının, bu gibilerden Türkiye'ye avdet etmek isteyenlere müracaat vaki olan şehbenderliklerin raporu üzerine bir defaya mahsus olmak ve üç ayı tecavüz etmemek üzere İcra Vekilleri Hey'etince müsaade olunabileceği hakkındaki hüküm 31.3.1950 de yürürlüğe giren 24.3.1950 tarih ve 5654 sayılı Pasaport Kanununa bir madde eklenmesine dair kanunun 2 nci maddesi ile kaldırılmıştır.

Binaenaleyh hıyar haklarını kullanmış olanlar, mezkûr kanunun ek maddesinden istifade etmek hakkını haizdirler. Bu madde aynen şöyledir: "Her ne suretle olursa olsun vatandaşlık sıfatı sakıt olmuş bulunup ta turist olarak gelmek isteyenlerden mahzur görülmeyenlerin turist sıfatı ile yılda en çok dört ay kalabilmek üzere Türkiye'ye gelmelerine müsaade edilebilir."